

Enerji mi, Egemenlik mi: Rusya'nın Doğu Akdeniz'de Var Olma Stratejisi

Hem Rusya hem Türkiye hem de diğer aktörler için Doğu Akdeniz'deki konu enerjiden ziyade, güvenlik ve egemenlik meselesidir. Çünkü Doğu Akdeniz'den sondaj faaliyeti ile çıkarılması beklenen doğalgaz, Rusya'nın rezerv kapasitesi ile karşılaştırılmayacak kadar dar hacimli, bir o kadar da zahmetlidir. Yakaladığı fırsatı değerlendiren Rusya fiilen Akdeniz'dedir.

Meryem İ. Atlas
meryemilayda@gmail.com

Türkiye'de ortaöğretim kitaplarında Rusya hakkında çok bilinen bir "müfredat klişesi" vardır: "Rusya'nın sıcak denizlere inme isteği..." Her ne kadar klişeleşmiş de olsa, Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'na girme nedenlerinden biri olarak gösterilen "sıcak denizlere inme isteği" bugün hala geçerliliğini koruyan bir politikadır. Doğu Akdeniz'e erişim, var olma ve bu bölge çerçevesinde gelişen uluslararası güç dengesinde bir aktör olma yüzüylü aşkın süredir Rusya'nın dış politikasını şekillendiren öncelikli konulardan birisidir. Zira Rusya, keskin coğrafi sınırlarla belirlenmemiş güney sınırlarını Soğuk Savaş'tan kalma reflekslerle NATO'cular bölgesi olması sebebiyle "yumuşak karnı" olarak değerlendirmektedir. Bu bölgedeki her tür askeri, siyasi ve sosyal gelişmeleri yakından takip eder, ittifaklar kurmaya ve müdahil olabileceği alanlar oluşturmaya çalışır. 1991'de Soğuk Savaş bittikten ve ittifaklar dağıldıktan sonra ortaya çıkan uluslararası ortam, günümüz Rusya'sının sınırlarını koruma konusunda Sovyet Rusya'sı ile karşılaştırıldığında daha kırılgan bir durumda olduğunu göstermektedir.

Ortadoğu'nun bir kısmı, zaten Sovyet Rusya'nın nüfuz alanına doğal olarak dahildi. Soğuk Savaş'tan sonra ilk kez 2011'de başlayan Suriye iç savaşı,

Rusya'nın Doğu Akdeniz’de bir etki alanı kurmak arzusu için paha biçilmez bir imkan oluşturdu. Suriye iç savaşı sayesinde 2015’ten itibaren Rusya hızla, Doğu Akdeniz çevresinde limanlara, hava üslerine, doğalgaz sondaj ve denizaltı iletişim kabloları ile istihbarat faaliyetlerine kavuştu. Aslında Doğu Akdeniz’de Rusya’nın çıkarları, temelde ekonomik ve güvenlik eksenlidir. Doğu Akdeniz’den sondaj faaliyeti ile çıkarılması beklenen doğalgaz, Rusya’nın rezerv kapasitesi ile karşılaştırılamayacak kadar dar hacimli, bir o kadar da zahmetlidir. Hatta Avrupa’nın bile Doğu Akdeniz’den elde edilecek gazı bütün verimliliği ile çıkarıp kullanabildiğini varsaydığımız bir seçenekte bile, ancak Avrupa’nın ihtiyacı olan gazın yüzde 1’inin tedarik edilebileceğini bilmekteyiz. Dolayısıyla hem Rusya hem Türkiye hem de diğer aktörler için Doğu Akdeniz’deki konu enerjiden ziyade, güvenlik ve egemenlik konusu ile ilgilidir.

Rusya’nın Doğu Akdeniz Stratejisi

Rusya, Doğu Akdeniz’de gözetim, keşif ve operasyon kabiliyetini artırma şeklinde bir strateji izlemektedir. 2015’te Suriye’ye Beşar Esed tarafından davet edildikten kısa bir süre sonra kruvazörleri konuşlandırması, operasyon kapasitesini kara hedefleri açısından artırdı. Bu tarihten sonra Suriye Savaşı’nın belirleyici aktörlerinden birisi oldu ve bölgedeki dengeler üzerinde de söz sahibi oldu. Mesela Rusya’nın Esed’i iktidarda tutma siyaseti, İran’ı da desteklemek ve böylece bölgede Şii hattının güçlenmesi anlamına geldiğinden, Rusya’nın bölgedeki varlığı doğrudan Türkiye, İsrail ve Suudi Arabistan’ı da ilgilendiren bir denklem oluşturmaktadır. Yine bir başka örnek, Rusya’nın tarihsel nüfuz alanlarından birisi olan Suriye’nin yanı başındaki Irak’a uzun süreli Amerikan müdahalesi, 2000’lerde Rusya’yı tedirgin etmiştir. Halbuki son 10 senede, Barack Obama ile başlayan süreçte ABD’nin Ortadoğu’daki askeri angajmanlarını azaltma politikası, Donald Trump döneminde de devam ettirilmiş ve ABD’nin bölgedeki varlığının daha az hissedilmesi, Rusya’yı daha etkin bir aktör yapmıştır.

ABD veya NATO, bölgedeki var olma motivasyonunu azalttıkça, Rusya’nın Doğu Akdeniz’de var olma kapasitesi genişlemektedir. Zira ABD’nin Irak ve Suriye’deki başarısızlığı ve bir süper güç olarak bölgedeki sorunları çözme konusundaki isteksizliği, Rusya’ya küresel başat bir güç olarak oluşan boşluğu doldurma imkanını sunmuştur. “Power vacuum” olarak adlandırılan bu durum, Suriye

iç savaşı ile Rusya’nın elini hayli güçlendirmiştir.

Ayrıca Rusya, enerji kaynaklı tansiyonların sık yaşandığı Ortadoğu’da Suudi Arabistan’dan İtalya’ya kadar pek çok aktörü ilgilendiren sondaj faaliyetleri ile de yakından ilgilenmektedir. Doğu Akdeniz’deki sondaj faaliyetlerine uzun bir keşif sürecinden sonra enerji fiyatlarını manipüle etmek amacı ile dahil olmuştur.

Mısır ve Lübnan’da gaz şirketleri ile varlık gösteren, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nde (GKRY) askeri amaçlarla üs bulunduran Rusya, Suriye’de hem geniş bir şeritte sondaj hakkını elinde tutmakta hem de geliştirip modernize ettiği askeri üs ve havalimanları ile fiili varlık göstermektedir. Suriye ve Libya’da da desteklediği güçler ile Doğu Akdeniz güç dengesine yön vermektedir. Moskova’nın hedefi, Doğu Akdeniz’de fiilen varlık gösterirken yeni açılan enerji rotalarını da kontrol etmek, yeni oluşturulacak ekonomik birliklerin dışında kalmamak ve bu şekilde Doğu Akdeniz’de etkili bir aktör olmak şeklinde özetlenebilir. Suriye savaşı ve Libya krizinde takındığı tavır bütünüyle bu politika ile ilişkilidir.

Doğalgaz ve Doğu Akdeniz

Ocak 2019’da Kahire’de 7 ülkenin katılımı ile Doğu Akdeniz Gaz Forumu kuruldu. Bundan bir sene sonra Ocak 2020’de ise İsrail, Yunanistan ve GKRY arasında kısaltması “EastMed” olarak isimlendirilen ve İsrail ile GKRY tarafından çıkarılan gazı Avrupa’ya taşınması planlanan bin 900 kilometrelik boru hattının temelini oluşturacak bir doğalgaz boru hattı anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre inşa edilmesi planlanan “Poseidon” boru hattının, dünyanın en derin sualtı boru hattı olması ve maliyetinin 7 ila 10 milyar tutarında olması tahmin edilmektedir. Bu boru hattı ile Avrupa’ya gönderilecek gazın Avrupa ülkelerinin enerji ihtiyacının yüzde ikisini karşılayacağı bilinmekle beraber, gazın maliyetinin Rus gazına oranla 2,5

ABD veya NATO, bölgedeki var olma motivasyonunu azalttıkça, Rusya’nın Doğu Akdeniz’de var olma kapasitesi genişlemektedir. Zira ABD’nin Irak ve Suriye’deki başarısızlığı ve bir süper güç olarak bölgedeki sorunları çözme konusundaki isteksizliği, Rusya’ya küresel başat bir güç olarak oluşan boşluğu doldurma imkanını sunmuştur.

kat daha pahalı olacağı hesaplanmaktadır.

Doğu Akdeniz’de bulunan gaz kaynakları ve Avrupa’ya bağlanması planlanan boru hattı, gazının yüzde 40’ını Avrupa’ya satan Rusya için ciddi bir tehlike arz etmektedir. Doğu Akdeniz sondajları ile Rusya’nın gaz arzına alternatif pazarlar oluşurken Rusya için birinci önceliklerden birisi, Doğu Akdeniz’de oluşan bu yeni pazardan alabileceği payın en fazlasını almak hem de oluşan yeni durum ile enerji piyasasında fiyatları manipüle etmek olacaktır. Moskova’nın Doğu Akdeniz’de doğalgazla ilgili genel tutumu, enerji konusundaki dış politika yaklaşımı ile paraleldir. Rusya, Gazprom gibi enerji şirketlerinin tamamıyla devlet tekelinde olmasını öngörmektedir. Rusya’da gaz pazarının yüzde 90’ını kontrol eden Gazprom’un Doğu Akdeniz’de yaptıkları da bütünüyle Rus dış politikası ile paraleldir. Bu çerçevede Gazprom şirketi, pazarı mümkün olduğunca parçalı bir şekilde belirlemede ve aktörleri çeşitlendirmektedir.

GKRY ile daha evvel yaptığı anlaşmalar ekseninde zaten Pafos ve Limasol limanlarını ABD’nin bütün itirazlarına rağmen askeri amaçlarla kullanmaktadır. Moskova’nın Lübnan ve Mısır’daki gaz şirketleri ile Gazprom’un çeşitli ortaklıkları bulunmaktadır. Rus Novatek firması Lübnan’da Total ve Eni firmalarıyla konsorsiyum kurmuş, bir başka Rus firması Lukoil Mısır’ın Zohr sahasının bir bölümünü satın almıştır. Suriye’de ise Banyas’tan Tarsus’a kadar olan kıyı hattında Rus şirketlerinin 25 yıllık sondaj hakkı bulunmaktadır. Bu haliyle, Kıbrıs adası etrafında ortaya çıkan enerji rekabeti, Rusya için sadece enerji kaynağına ulaşma meselesi değildir. Rusya, Doğu Akdeniz’de yaşananlara hem bir güvenlik meselesi olarak yaklaşmakta hem de ekonomik çıkarlarını gözetmektedir.

Posedion Boru Hattı Anlaşması’nın imzalanmasından evvel Doğu Akdeniz gazının Avrupa’ya nasıl aktarılacağı konusu uzun süre tartışılıp ara-

Eğer Doğu Akdeniz gazını AB piyasalarına makul maliyetlerle ulaştırmak mümkün olursa, Rusya’nın AB gaz pazarlarındaki payının az da olsa azalacağı bir gerçektir. Dolayısıyla Rusya hem enerji maliyetleri ve fiyatları hem de yeni doğalgaz alanlarında var olma isteği ile bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmektedir.

tırılmış bir meseleydi. Bu sebeple, Doğu Akdeniz’den çıkacak gazın az veya çok olmasından ziyade, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri için Rus gazından başka bir kaynak bulmak ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmek enerji güvenliği açısından oldukça elzemdir. Zira Rusya, Avrupa’ya karşı, Ukrayna ile yaşanan her krizde doğalgazı bir koz olarak kullanmaktadır. 2006’daki Ukrayna krizinden sonra Avrupa’nın enerji rotalarını güvence almak ve çeşitlendirmek ihtiyacı AB’nin acil öncelikleri arasına girmiştir. Lakin yine de günümüzde hala Rusya, AB ülkelerinin ana doğalgaz sağlayıcısıdır.

Piyasalarda gittikçe artan enerji ihtiyacı sebebiyle enerjinin “jeopolitik güç vakumuna” dönme gerçeği yüzünden enerji kaynaklarının çeşitlenmesini memnuniyetle karşılamaktadır. Ayrıca enerji kaynağının petrolden gaza dönmüş olması da çeşitlenme açısından verimlidir. Ortadoğu’nun petrolüne karşılık çevre dostu olan doğalgazın cazibesi son zamanlarda artan çevre duyarlılığı ve temiz yakıt hassasiyeti ile daha da artmıştır.

Yeni enerji kaynaklarının bulunması ve taşınması Rusya için AB ülkeleri ile teker teker ABD’den bağımsız bir ilişki geliştirme imkanı da tanımaktadır. Eğer Doğu Akdeniz gazını AB piyasalarına makul maliyetlerle ulaştırmak mümkün olursa, Rusya’nın AB gaz pazarlarındaki payının az da olsa azalacağı bir gerçektir. Dolayısıyla Rusya hem enerji maliyetleri ve fiyatları hem de yeni doğalgaz alanlarında var olma isteği ile bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmektedir.

Rusya için Ortadoğu’da ve Doğu Akdeniz’de hem siyasi hem de askeri açıdan varlık gösterme hedefi, Soğuk Savaş’tan beri dış politikasının önemli bir parçası olmuştur. Son yıllarda meydana gelen iki gelişme, Suriye iç savaşı ve Doğu Akdeniz’de doğalgaz rezervlerinin bulunması, Rusya için de bölgede yeni imkanlar doğuran bir konjonktür oluşturmuştur.

2015’ten beri Suriye’de fiilen varlık gösteren Rusya, Doğu Akdeniz’de güvenlik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda bir politika izlemektedir. Rusya’nın Suriye dışında yayılmacılık veya işgal gibi doğrudan bir rolü olmasa da NATO’nun bölgedeki etkisini azaltmak gibi bir hedefi bulunmaktadır. Özellikle ABD’nin bölgedeki etkinliğinin azalmasından sonra Rusya, oluşan “power vacuum”dan yararlanarak ve Suriye iç savaşının da etkisi ile elini bir hayli güçlendirmiştir. Suriye ile Soğuk Savaş’tan beri köklü ilişkileri olan Rusya artık Doğu Akdeniz’de fiilen varlık göstermektedir.

Doğu Akdeniz’de bulunan gaz, kapasite olarak Rusya’nın gaz arzına küçük bir alternatif pazar oluşturabilecekken, oluşan siyasi durum sebebiyle Avrupa Birliği ülkeleri tarafından büyük ilgi görmektedir. Bu durum aynı zamanda hem Rusya için hem de AB ülkeleri için bir fırsattır. Rusya, bu yeni pazardan alabileceği payın en fazlasını almak hem de oluşan yeni durum ile enerji piyasasında fiyatları manipüle etmek isteyecektir. Özetle, elinde tuttuğu ticari limanlar ve Suriye’deki üsler, Rusya’yı Doğu Akdeniz için uzak ülke olmaktan çıkarmıştır ve “sıcak denizlere inme” hayalini hayata geçirmiştir. **K**